

השיעור השבועי

גיליון מספר 452

הרב המקדים: הג"ר מאיר אלכו שליט"א
ראש ישיבת שבת יהודה

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הטלוויזיה וברדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה
ירושלים	20:21	19:31
תל אביב	20:20	19:30
חיפה	20:23	19:33
באר שבע	20:20	19:30

חקת | ז' תמוז תשפ"ד

כתב וערך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

הלכות כיבוד אב ואם - ד

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשרו: 053-4774733

כיבוד אב ואם בדבר שאין להם הנאה ישירה. תרומת כליה. לימוד בישיבה קדושה שלומדים רק תורה. אב שמתערב לבנו בשידוך. אב שמצוה את בתו שלא להתחתן. השומע ברכה על ההלל בראש חודש לא יענה אמן. אב שאומר לבנו לגדל פאות. קידוש בליל שבת בית כנסת. פסקי הבן איש חי

תרומת כליה

א. בשיעורים הקודמים דיברנו בענין כיבוד אב ואם, חקרנו האם היא מצוה שבין אדם למקום או לחבירו, ויש בזה י"ד נפקא מינה (ראה ילקו"י על כיבוד אב ואם עמ' צא), אחת הנפקא מינה בדין אב שמבקש מבנו דבר שאין לו שום נגיעה ישירה, אם יש כאן מצות כיבוד אב או לא, שאם זה דין בין אדם לחבירו רק במה שנוגע לו ישירות, אבל אם זה מדין בין אדם למקום, כל בקשת אביו צריך לקיימה.² וכגון כאשר הבן רוצה לתרום כליה, וחווה דעת של הרופאים אומרת שהכל בסדר ויישאר בריא ושלם, ואין שום בעיה לתרום כליה, וכל הניתוח יהיה על חשבון המדינה או החולה, גם יקח מרדים פרטי על חשבון הנתרם. אבל אביו מפחד עליו ואומר לו: איך תאריך ימים רק עם כליה אחת?!... והבן אומר לו כי הרופאים אומרים שאין בזה שום בעיה, ובשול"ת יחווה דעת (ח"ג סימן פד) ושוב ביביע אומר (ח"ט תחרי"ט סימן יב) כתב שמצוה לתרום כליה לחולה כליות. האם צריך לשמוע לאביו או לא? אין לאב בזה נגיעה ישירה, זה לא כמו שמבקש ממנו תעשה לי תה או קפה, תביא ספר זה,

¹ מדברי הרב מאיר אלכו שליט"א: הכתב סופר שאל פעם את אביו החתם סופר: אבי, היאך אתה מרהיב בנפשך עוון להורות ולהשיב לשואלים דבר ה' מיד בבוא השאלה לידך, אפילו בחמורות, ולא תתיירא שבחיפזון תחטיא המטרה. והשיב לו: ידעתי בני ידעתי כי לא דבר קטן הוא, ושמעתתא בעי צילתא, אבל דע בני, בכל דור ודור העמיד ה' איש על העדה אשר יצא לפניהם להאיר להם הדרך, להשיב על שאלותם ולהתיר ספיקות שלהם, ויען כי רובם ככולם שואלים דבר ה' מפי, נראה בעליל כי מן השמים מסכימים על זה. על כן אינו חושד לקב"ה שיכשילני ח"ו, ובוודאי יסכים להוראתי, ואם הראיה לפעמים אינה אמת, מכל מקום הדין אמת הוא (חוט המשולש דף לב ע"א).

² ב"ה בכל יום ויום אנו רואים מורי צדק, רב קהילה, רב בית כנסת, שיש לו שאלה והוא צריך לפתור אותה, איפה הוא מביט? או בחזון עובדיה, או בילקוט יוסף. אלו הם הספרים. אטו זה לא סימן שהקב"ה שלח לנו את מרן הראשון לציון רבם של ישראל, בתור המנהיג שקיבל סיייעתא דשמיא, שלא תבוא תקלה על ידו. השבוע הודיעו בחדשות שהרבנים הראשיים גמרו את תפקידם הרשמי, ויצאו לפנסיה. חס וחלילה לחשוב כן! זה מושג שנמצא בעולם החילוני, שמי שגמר את התפקיד יצא לפנסיה, אבל אצל גאוני עולם כמו מרן הראשון לציון שליט"א, אדרבה, זה מוסף והולך. וכדברי הגמרא בבימות (גב) למד תורה בילדותו - ילמד תורה בזקנותו, היו לו תלמידים בילדותו - יהיו לו תלמידים בזקנותו. זה התפקיד! וכמוכא בסוף מסכת קנים, תלמידי חכמים כל זמן שמוקנים דעתם מתיישבת עליהם, ויש גירסא: מתוספת עליהם, ושתיהן נכונות. במשך השנים הבאות נראה בע"ה כמה ספרים של ילקוט יוסף יצאו עוד לאור, איך אפשר לומר על זה גמר את התפקיד ויצא לפנסיה, חס וחלילה... אינו יודע, ההשגחה הביאה אותי לכאן דוקא השבוע, אולי בזכות אבותי, אולי בזכות שאני יהודי זקן... נתפלל כולנו שהקב"ה יתן כוח ואריכות ימים למרן הראשון לציון שליט"א, רבם של כל ישראל, שימשיך לנהל את עם ישראל בתורה ביראה ובעובדת ה', עד ביאת גואל צדק. אכ"ה.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לגאון הגדול רבי מאיר אלכו, ראש ישיבת שבת יהודה. בן פורת יוסף, הקטן ישיבה לתפארת, לפני קרוב לששים שנה למדנו אצלו בכיתה בישיבת פורת יוסף ומוניין, והיינו נהנים מאד מהשיעורים שלו, יותר מכל האחרים, יתר המי"ם, כמו חכם שלום זצ"ל, הרב ציון כהן ועוד, היו קוראים מהרש"א מהר"ם מהר"ם שיף, ואילו אצלו למדנו קצות החושן, נתיבות המשפט, בית הלוי. אני זוכר ביום העצמאות שנת תשכ"ז, כל הבחורים בכיתה ברוחו והלכו לראות את המצעד הצבאי שהיה ליד תחנת הרכבת בקטמון, ונשארו רק שניים, הרב אליהו נתנאלי - כיום הוא רב גדול בלוס אנג'לס - ואנכי, לא האמנו שיהיה שיעור, אבל הרב ריד נתן לנו שיעור. והיינו נהנים מהשיעורים

ולהלכה רק בדבר שיש נגיעה ישירה יש מצות כיבוד אב ואם, אבל לגבי תרומת כליה, מה איכפת לו אם הבן תורם או לא. ולא צריך לשמוע לאביו.

נפשו חשקה ללמוד בישיבה קדושה

ב. בשיעור הקודם הזכרנו, מי שנפשו חשקה בתורה ורוצה ללמוד בישיבה קדושה, כי אין כמו התורה שלנו!¹ ואף שאי אפשר לעולם בלי בורסקי, בלי חשמלאי לא היה לנו תאורה, ובלי נגר לא היה סטנדר ולא שלחן, צריכים אותם בעולם, צריכים גם רופאים, אבל מה הכי טוב בעולם? אמר רבי נהוראי, מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה! (קידושין פב) התורה זה המקצוע הטוב ביותר, שעליו נאמר, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא (אבות פ"ו מ"ד). אדם שלומד תורה הוא שמח ויש מרגוע לנפשו, מרן זצ"ל - המבוגרים זוכרים, והצעירים היו בגיל שמונה כשנפטרו... תמיד היה שמח, היה נתן סטירות... בכל התקופות, והרב עבר תקופות קשות ומאבקים, אם זה בהלכה ואם זה בהנהגה, ותמיד היה שמח,⁴ כי "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים יח, ט), "פקודי ה' ישרים משמחי לב"

של הרב, ממש הרגשנו את מתיקות התורה. וב"ה זכה והקים ישיבה ומדריך את תלמידיו בדרך הוזה, אחד מהבנים שלי למד אצלו בישיבה. והרב שליט"א מאיר פנים לכולם, למד מהאשכנזים אך לפרגן לעודד ולשבת, לא רק להעיר או לצעוק ולגרום לזה ולזה, אלא מרים את הבחורים ומעודדם. יש אלפים ורבות תלמידים שיצאו מתחת ידו, בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. אני מברך את הרב כמו שברך אותו, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, אריכות ימים ושנים, וירוה נחת מכל יוצאי חלציו, ומכל התלמידים, אמן ואמן.

² ואמנם יש לדחות נפקא מינה זו, שאין זה מוכרח לתלות זה בזה. ודו"ק היטב.

³ השבוע היה בבנייני האומה כנס חגיגת בר מצוה ליתומים מאב או אם, ודיברתי בפניהם, אמרתי להם: מה אתם רוצים להיות שתהיו גדולים, רמטכ"ל, רב אלוף צבאי, טייס, רופא, אין כמו התורה! התורה למעלה מהכל. דיברנו בצורה חזקה.

⁴ סיפרתי פעם, כשהרבנית האמא ע"ה נפטרה, מרן זצ"ל היה בבית חולים הדסה בשעה אחת בלילה, ישב ובכה, כי אין אשה מתה אלא לבעלה (סנהדרין כב), ובפרט אשה כמו הרבנית שעשתה הכל בשביל מרן. ופחדנו על העניינים שהרי הרב סבל מסוכר גבוה, והיתה לו בעיה בעיניינים, היתה תקופה של כמה חודשים שלא ראה כלום, והלך לקבר מרן בבית יוסף להתפלל, והסיפור ידוע. רצינו להרגיע אותו, אבל אי אפשר, מתו מוטל לפניו, והוא בוכה ובוכה. המצאתי איזו שאלה בהלכה, שהרב יסיח דעתו. ואמרת לי: אבא, יש משהו בחוץ בפרודודור, שאביו נמצא בחדר גוסס, והוא פחד שאביו יהיה אונן, רץ מיד והתחיל להתפלל ערבי, ובאמצע עמידה כשהגיע לברכת "רפאנו ה' נרפא", "ואשמע אחרי קול רעש גדול", שמע שבני המשפחה שהיו ליד מיטת אביו אומרים שמע ישראל, והבין שנשמנתו עלתה לשמים. מה יעשה, אם ימשיך להתפלל, הרי אונן אסור לו להתפלל ולברך, ואם יפסיק להתפלל, נמצא שעד "רפאנו" בירך ברכות לבטלה, אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי. אגלה לכם שלא היה אחד כזה בפרודודור, אבל המצאתי זאת כדי להסיח את דעתו של הרב מהבכי. והרב אמר לי מיד: תראה בספר מוצל מאש (ח"ב סי' כא) של רבי שלמה אהרן רי, הוא חוקר את החקירה הזו, ומביא ראיה כמה שאמרו בברכות (ז) על בלעם הרשע "וידוע דעת עליון", שידע לבין את הרגע שהקב"ה הוכעס, וכתבו התוספות (ד"ה שאלמה) בתירוץ שני שיוני שהתחיל הקללה ברגע שמועס. יכל להמשיך. ויש לדון אם זו ראיה, ועוד שלכאורה אין למדין מדברי אגדה (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד, והא דע יצחק ח"א עמ' שמו). כך הסחנו את דעתו, ובאותה שעה הרגשתי בחוש "לולי תורתך שעשעי או אבדתי בעניי" (תהלים קטו, צב), בלי התורה היה ממשך לבכות והיה לעול להזיק לו לעיניים, אבל הרב השתעשע בתורה. אחר כך נסענו איתו לבית, ואיך שהגענו הרב קרא לי: תראה למטה ברב פעלים (ח"א תחרי"ט סימן ט) שגם רבינו יוסף חיים חוקר את החקירה הזו, והביא ראיה כן, תביא אראה לך... למרות ששאלתי אותו

שם ט), אין כמו התורה! צריך להסביר את זה לילדים הקטנים שהגיעו לגיל בר מצוה ועדיין לא טעמו מתיקות של תורה, לא למדו אצל הרב מאיר אלבו שיגיד להם קצות ונתיבות... וצריך להכניס להם: תלמדו תורה, תהיו תלמידי חכמים, אין דבר טוב מזה, זה הדבר החשוב ביותר!

מבין את ערך התורה

ג. מי שסיים בית ספר, רוצה להמשיך וללמוד בישיבה, אבל אביו אומר: אני רוצה שתעשה בגרות⁵. הבן יודע שהתורה אגוני מנגא ואצולי מצלא (סוטה כא), והיא מעמידה את העולם. לא כמו אנשים מסכנים שלא מבינים מהי התורה שלנו, ופותרים את הפה ומדברים, או ואבוי! בלי התורה איזו זכות יש לנו בארץ ישראל, אומרים אומות העולם: ליסטים אתם, מה באתם לפה, את כל הערבים גירשתם, והלכתם והתיישבתם בארץ, והקמתם מדינה... אלא התורה הבטיחה לנו את ארץ ישראל, ואנחנו כאן אך ורק בזכות התורה הקדושה. אי אפשר לקחת דף אחד מהתורה, ולקרוע את כל היתר. ואמנם הבחור הזה מבין מה ערך התורה, ואומר לאביו: אני בוחר בתורה ורוצה ללמוד בישיבה⁶. אבל האבא מסכן לא יודע את ערך התורה, ודואג שיהיה לבנו פרנסה⁷, ולכן אומר לו: לך לישיבה תיכונית, תוציא תעודת גמר, תעודת בגרות, מה יצא ממך אחר כך, רב ראשי?!... להלכה אינו צריך לשמוע לאביו, כי אין לו בזה נגיעה ישירה, ובפרט כשהבן רוצה ללמוד תורה שאין למעלה ממנה.

דבר שאין הנאה ישירה

ד. אם כי זו מחלוקת ראשונית, האם צריך לשמוע לאב בדבר שאין לו הנאה ישירה, ולדעת המאירי (יבמות ה) ורבינו ירוחם (נתיב אח"ח) והרא"ש (בתשובה כלל טו סי' ה), צריך לשמוע לאביו גם בזה, וכן משמע מדברי התשב"ץ (ח"ב סי' נג ד"ה אבל). בספר המקנה (קידושין לא) סובר, שאמנם בדבר שאין הנאה ישירה לאב אין מצות כיבוד אב, אבל אם אין שום הפסד לשמוע לאביו, זהו בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הרי זה כסותר דברי אביו. אולם מרן ביביע אומר ח"ח (חיד"ש סי' כב) ועוד, הביא את הראשונים הנ"ל, ומנגד הביא דעת הרמב"ן והרשב"א - שמרן הבית יוסף (י"ד סי' קה אות ב) כינהו אורו של עולם - והריטב"א (יבמות ג), הביאם השיטה מקובצת (ב"מ לב), שבכל דבר שאין נגיעה ישירה לאב ואם, אין מצוה לשמוע בקולם. וכן משמע מדברי התוספות (קידושין לב ד"ה רב יהודה) ותוס' שאנץ (שם). וכן כתב מהר"י קולון (שרש קסט), וכן פסק הרמ"א (סי' רמ ע"ה פה). וכן כתבו האחרונים, מהר"ם לובלין (סי' קלו ד"ה ועוד), מהרש"ג (ח"א תאו"ח סי' נב) - רבי שלמה גרינפלד, שו"ת משנת בנימין (סי' ב), ועוד. מרן זצ"ל כל רז לא אניס ליה, והביא הרבה אחרונים שאנחנו בכלל לא מכירים... כולם סוברים שמצות כיבוד אב ואם היא רק כשיש להם הנאה ישירה. וכן הכריע מרן זצ"ל. ויש לתלות מחלוקת זו בנידון אם כיבוד אב ואם בין אדם למקום או לחבירו.

מתערב בשידוך

ה. המהרי"ק נשאל, אדם שיועד שיש לו אבא קצת קפדן - יש כאלה אנשים בעולם, אבל כולם אותו דבר... ואמר לו שיקח איזה שידוך, ונשבע לאביו שישמע בקולו, אבל עשה כן כדי שאביו יעזוב אותו, ולפני כן הלך לפני שלשה אנשים ועשה גילוי דעת, שמה שהולך להישבע לאביו זה סתם מן השפה ולחוץ, אבל בתוך תוכו לא רוצה לשמוע לאביו, וכי יכריח אותו לקחת אשה שלא רוצה? היא הולכת בלי גרביים וכדומה... ולא רוצה לשמוע לו. והשיב המהרי"ק, שאין בכח האב למחות ביד הבן מלישא אשה אשר הוא חפץ בה כשהיא הוגנת לו, שמצות כיבוד אינה אלא משל אב - כשהבן הולך לשלם לאביו חשבון ארנונה, מים, חשמל, משלם על חשבון האבא ולא על חשבון הפרטי - ואפילו למאן דאמר משל בן, היינו דוקא במה ששייך לאבא, לכבדו באכילה ושתייה ומלבוש וכו', אבל לא במה שלא שייך לאב. וכי האב יכול להגיד לבנו, תתחתן עם מרוקאית, פרסיה, תמניה, מה אתה מתערב בדברים האלו?!

אל תתחתני

ו. בשו"ת תורה לשמה (סימן רסו) המיוחס לרבינו יוסף חיים, נשאל, לגבי אב זקן שיש לו בת מבוגרת שעוזרת לו, ולא יכול לקום לצאת לבד, "אל תשליכני לעת זקנה"

רק בבית חולים, לא שכח, וישבנו אחר כך עד שעה מאוחרת, ואמר תביא זה ותביא זה... גם החיד"א בברכי יוסף (סימן עא) ובשו"ת ברכה (י"ד סי' שמא) דן ביוצא בזה [א.ה. וראה עוד באורך ילקוט יוסף אבלות (עמ' קנא)]. תענוג היה לדבר איתו, ראינו מה זה "פקודי ה' ישרים משמחי לב", "תורת ה' תמימה משיבת נפש".

⁵ פעם שרת המשפטים אחת באה אצלי לריבנות, כשהייתי בתפקיד, שאשכנע את מועצת חכמי התורה שייסכימו ללמד בת"תים שלנו ליב"ה - לימודי חול למיניהם. אמרת: למה צריך ללמוד את זה, אני אין לי אפילו תעודת גמר של בית ספר, בגיל 12 עזבתי את התלמוד תורה והלכתי לישיבה. היא לא האמינה, אין לך תעודת בגרות?! לא בגרות ולא גמר... טוב שלא הגישה עלי בג"ץ... צריך להחזיר לתלמידים: מה שווה כל הגמר, בגרות, השטויות האלו, אין כמו התורה שלנו, "תַּחֲסִימוּ מֵאֲבָהּ וְאֶפְסוּ רַב וְאֶתְנַתְּקוּ מִדְּבַשׁ וְנִפְתַּח צוּפִים" (תהלים י"א).

⁶ יש דברים כאלו, כמעט כל שני וחמישי באים אלי בחורים, מאמרקה, מארגנטינה, וגם כאן מהארץ, שאבא שלהם לא מסכים שילכו לישיבה, והם רוצים ללכת לישיבה, ובאים

(תהלים ע"א ט), ואומר לה אל תתחתני, כי אם תתחתני מי יעזור לו, וכי ישאר לבד? היום יש פיליפינים, אבל אז לא היה... האם צריכה לשמוע לאביה מדין כיבוד אב ואם או לא? והשיב רבינו יוסף חיים, שאילו היה זה בן, לא היה שומע לאביו, כי הוא מצווה על פריה ורביה, בגיל עשרים צריך להתחתן, ומה אתה מחכה. אבל בת פטורה מפריה ורביה, ולכן תשמע לאביה ולא תתחתן. מרן ביביע אומר ח"ח (חיד"ש סי' כב אות ב) הביא את דבריו ודחה, שהרי במה שמתחתנת יש לה מצוה, וכדברי הגמרא (קידושין מא) מצווה בה יותר מבשולוחה, וכתבו הר"ן (רפ"ב דקידושין) ועוד, שהמצוה היא במה שמסייעת לבעלה לקיים מצוותו, ובלעדיה לא יוכל להביא ילדים לעולם, "לא תהו בְּרָאָה לְשֵׁבֶת יִצְרָה" (ישעיהו מ"ח). ולכן לא תשמע לאביה, ובפרט שאין לו בזה הנאה ישירה, והיא תמשיך לבוא לבקר אצלו בבוקר ובערב ותדאג לו.

עצה טובה קא משמע לן

ז. מרן שם הסתייע מדברי מהר"ק שהביאו הרמ"א להלכה, שלא צריך לשמוע לאב שמצווה על ענייני נישואין. כגון שאומר, אל תיקח אשה מהעדה הזו, או שאומר, זו נמוכה, זו בבוהה... לא צריך לשמוע לאביו. אלא אם כן אביו אומר לו: תשמע, האשה הזו לא מתאימה לך, אתה בחור צעיר והתלהבת, אבל היא לא מתאימה לך, תעזוב אותה, היא לא הולכת בצניעות, היא צריכה ללכת עם שמה ארוכה, אבל תראה איך הולכת קצר. כאן צריך להתייעץ שמה אביו צודק, ולא מצד כיבוד אב ואם, אלא אולי באמת אין לה יראת שמים, היא קלת דעת, והולכת שלא בצניעות, או ואבוי, ואם כן שישמע לאביו בזה.

רוצה להינשא לגיורת

ח. הפוסקים דנים באדם שהכיר גיורת טובה, שמורת תורה ומצוות, וגם התגיירה בבית דין טוב⁸, והבחור רואה שהיא צדקת, רוצה ללכת עם מטפחת ולא עם פאה נכרית. אבל אביו אומר לו: איך תיקח גיורת, אני מתבייש, וכי אגיד שהצד השני זה מוחמד?!... זה כבוד המשפחה! ומצווה עליו שלא יקח את הגיורת. הדין שאין בזה מצות כיבוד אב ואם, ואם היא צדיקה וחסידה, צריך להרבות רעים על האבא ולהסביר לו, מה זה משנה אם יש משפחה או לא, העיקר שיהיה שלום בית, ויקמו בית של תורה, והבעל יוכל לשבת וללמוד תורה. אם השתכנע הנה מה טוב, אבל מצד כיבוד אב ואם אין לחוש אלא רק בדבר שיש לאב נגיעה ישירה.

איזהו כיבוד

ט. וכן משמע מלשון הגמרא (קידושין לא): תנו רבנן, איזהו כיבוד, מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ומשמע שמצות כיבוד אב ואם שייכת דוקא בדבר שיש לאב הנאה ישירה, כגון שלוקח אותו ביד במקום שישען על הליכון, אבל בדבר שאין נגיעה ישירה לאבא אין כיבוד אב ואם. והראשונים החולקים סוברים שהדוגמאות שהביאה הגמרא לאו דוקא. אבל אליבא דהלכתא, הלכה כרוב הראשונים שהדוגמאות בדוקא, ורק בדבר שיש הנאה ישירה כמו מכניס ומוציא, יש כיבוד אב ואם.

עשה לך רב

י. עוד דוגמה למשל, יש עיראקים שהולכים אחר הבן איש חי, הם מכבדים את כל הרבנים, אבל קיימו עשה לך רב, ובבגדאד הלכו אחרי הבן איש חי שהיה גדול הדור, וגם בארץ ממשכיים ללכת אחריו, למרות שבמקומות רבים פוסק לא כמו השלחן ערוך שהוא מרא דאתרא בארץ ישראל. בן שאומר לאביו העיראקי: אתה הולך אחר הבן איש חי, אבל אני הייתי בשיעור של מרן זצ"ל, ושכנע אותי שהולכים אחר הוראות השלחן ערוך, אני לא פוגע בכבוד הבן איש חי חלילה, אבל עושה כדעת מרן. ועונה לו אביו: לא, יש מצות כיבוד אב ואם, ולכן תשמע בקולי ותעשה כמו בבגדאד! לא ישמע לאביו (עין יצחק ח"ג עמ' י"ז), ולהלן נרחיב בזה (אותו יז והלאה).

ברכה על ההלל בראש חודש

יא. דוגמא אחרת, ב"ה היום המרוקאים מאוחדים ללכת אחר הוראות מרן השלחן ערוך, וכמו שכתבו גדולי מרוקו, בספר צדקה ומשפט ביעקב (ח"ב סימן ה), בקש שלמה (סימן כח), ועוד. אבל יש כאלה שמתעקשים לברך על ההלל בראש חודש,

אלי ומבקשים: הרב, תוציא מכתב לאבא שלי. יש לי מכתב מוכן, ואני רק משנה את השמות... ושולח להם. וב"ה הרבה פעמים זה עושה פירות.

⁷ לפני יותר מארבעים שנה, בשנת תשמ"א או תשמ"ב, היה אצלי אברך בכלל שאביו רצה שיצא לעבוד, והיה מגיע לכולל כדי לסחוב את הבן מהכולל, והיה אומר לו: בוא איתי לעבוד! האברך היה קופץ מהחלון - בקומה ראשונה - ובורח... עד שאביו הלך, ואחר כך היה חוזר למקומו, באיזו מסירות נפש. והאבא הזה ירא שמים, מתפלל כל יום, אבל נדון אותו לכף זכות, שהוא לא מבין מה ערך התורה, שהיא שומרת, מגינה ומצילה את עם ישראל.

⁸ בני ד"נים שמגיירים למרות שידועים שהגר לא ישמור תורה ומצוות, כגון שיש לכך אומדנא דמוכח, הוא גר בקיבוץ ויש לו חברים כופרים, ומה שאומר שיקיים מצוות זה רק בגלל שמלמדים אותו לומר כן, אבל אומר מן השפה ולחוץ ולא באמת. אסור לגייר אחד כזה, ודיינים שמגיירים אותו נפסלים, וכל הגיורים שיעשו אחר כך הבל וריק, כי אין גרות בלי בית דין (יבמות מ"ו).

"אשר קידשנו במצוותיו וצונו לקרוא את ההלל". זו ההלכה היחידה כמדומני שמרן השלחן ערוך (סי' תכב ס"ב) תלה במנהג, וכתב שמנהג ארץ ישראל וגלילותיה שלא מברכים על ההלל בראש חודש. שהרי בגמרא (תענית כח:) אמרו, הלל של ראש חודש לאו דאורייתא, ואין הכוונה שהלל בשאר חגים דאורייתא, אלא הכוונה שאמירת ההלל בראש חודש היא מנהג בעלמא ואינה מן הדין, בשונה מהלל של החגים שהוא דין גמור. ולדעת רבינו תם (תוס' סוכה סד:) מברכים גם על מנהג, וכן כתב הרמ"א (בהגה שם), אך לדעת הרמב"ם (פי"א מברכות ה"טו, ופי"ג מנחה ה"ז) לא שייך לומר "וציוונו" על מנהג בעלמא, וכן פסק מרן השלחן ערוך⁹. ואם אביו מתעקש ואומר לו: תברך על ההלל בראש חודש. ואומר לו הבן: אבא, אין בזה כיבוד אב ואם, וכי יש לך נגיעה ישירה אם אברך על ההלל? או אומר לו אביו: כן, זה פוגע בכבוד אבותי... אבל אין כאן פגיעה, כולם יודעים אלו חכמים היו במרוקו, פעם עשינו חשבון ובדקנו בספרים, ונמצא שבמאות שנים האחרונות היו במרוקו למעלה מאלף מחברי ספרים בהלכה, גדולי עולם! וזה חוץ מספרי האגדה. אבל כאן בארץ ישראל מרן כתב מפורש שהמנהג לא לברך. וכיון שאין בזה נגיעה ישירה לאביו, יאמר לו: אבא, עם כל הכבוד, מחילה, אין בזה כיבוד אב ואם. מי אמר לך? שמעתי בידיים... וכמוכן שלא יתחצף ולא יתווכח עם אביו.

השומע ברכה על ההלל בראש חודש

יג. עד כדי כך שמרן כתב ביביע אומר ח"א (האורח סי' ט אית ט) וח"ט (האורח סי' לה) ובשו"ת יחיה דעת ח"ד פ"ד (סי' לא), שהשומע אשכנזי המברך על ההלל בראש חודש, לא יענה אחריו אמון, כי לדעת הרמב"ם ומרן זו ברכה לבטלה. ורבים ראו כן תמהו, למה לא יענה אמון, והרי אם יבוא אצלנו אשכנזי וישאל אותנו אם יברך על ההלל בראש חודש, נשיב לו שיעשה כרבותיו לברך, "אל תיטוש תורת אמך", וכמו שנאמר לו שימשיך במנהגם לשים גרטל בתפלה, וימשיך במנהגם לגדל פאות¹¹. ואם כן למה לא נענה אחריו אמון, אטו זה לא אבסורד? זו לא סתירה?! כך טען חכם בן ציון (אורח סי' פ"ג אות ב) ומכוח טענה זו חלק על מרן והורה שיענה אמון.

מה יורו לנו הרמב"ם ומרן

יג. מרן לא השיב לו על זה, אבל יש לבאר, אחרי מאה ועשרים נגיע למעלה, ולא נישאר בדרגה אחת, אלא יש למעלה אין סוף דרגות רוחניות, ובהגיע שלב שנוכח לראות את הרמב"ם, נרוץ אליו ונשאל אותו: רבינו הרמב"ם, האם מברכים על ההלל בראש חודש או לא? ישיב, לא לברך, ומי שמברך עושה ברכה לבטלה, שאין לענות אחריה אמון (פי"א מברכות ה"טו). וכן כשנפגוש את מרן הבית יוסף¹², נשאל אותו: רבינו יוסף, האם נברך על ההלל בראש חודש? לא, זו ברכה לבטלה. ואילו

⁹ לדעת רבי דניאל הבבלי (בספר מנחת שמים שרש"א) אמירת ההלל היא מהתורה, כשם שאמרו הלל בצאת ישראל ממצרים כששחטו פסחיהם, אבל השיג עליו רבינו אברהם בנו יחידו של הרמב"ם וכתב שזה לא כתוב בתורה, וכל הלל שתיקנו לדורות הוא מדרבנן.

¹⁰ בחו"ל במרוקו וצרפת קוראים את ההלל בראש חודש עם ברכה, ולפני כארבעים שנה כשהייתי עם מרן האבא וצ"ל בצרפת, יש שם קהילות של מרוקאים ותוניסאים שבירכו על ההלל, והרב לא בירך בעצמו, אבל לא העיר להם כלום. בדרך כלל אחרי שעשו איזה דבר לא טוב, הרב היה מעיר, ולא באמצע התפלה כבעס... זו לא הדרך, אלא אחרי התפלה. פעם הייתי באיזה מקום יחד עם מרן, והם הוליכו את הספר תורה סגור, וגם החזירו אותו סגור, ואמר להם הרב שעל פי הקבלה צריך להוליך וגם להחזיר את הספר תורה כשהוא פתוח, ששואבים מהארתיות את הקדושה. ושינה את המנהג בכמה מקומות להוליך ולהחזיר את הספר תורה כשהוא פתוח (ולקח"י ריש הלכות קריאת התורה, ואחר שנים הובא גם בבי"א ח"ו האורח סי' טו בהע"ל). אבל כאן הרב לא התערב כלל, כי מרן כתב בשלחן ערוך שיש אומרים לברך על ההלל בראש חודש, ורק בארץ ישראל וגלילותיה לא נהגו לברך, ולכן בחו"ל הניח להם במנהגם. אבל כשיגיעו לארץ ישראל יעשו כמנהג המקום שלא לברך, וכדברי מרן המרא דאתרא.

¹¹ אבא שאומר לבנו, אני רוצה שתגדל פאות ארוכות, האם חייב לשמוע לאביו? הכרנו את רבני הספרדים, חכם עזרא עטיה, חכם יעקב עדס, חכם אפרים הכהן, חכם עזרא שעיו, מרן וצ"ל הרב צדקה והרב בן ציון, כל אלה לא גידלו פאות. עד כדי כך שחכם בן ציון אבא שאול וצ"ל שהיה מגדולי הדור שלנו, כשהיו באים אליו ילדים בגיל שלש לחלאקה, היה לוקח מספריים בכוונה וחותר במקום הפאות, אנחנו ספרדים! אבל היום יש מצב שהפאות שומרות על הילד שלא יתחבר לחברים לא טובים, ואדרבה, כשבא אצלי לשיבה בחור עם פאות, אנחנו מחוקקים אותו שימשיך עם הפאות.

היה אצלי בשיבה בחור תימני שהיו לו פאות יפות, זה נקרא אצלם 'סימינים', והנה יום אחד הוא רב עם חברו, הם בחורים טובים, אבל רבו כמו נערים... וחברו סחב לו את הפאות וחתך לו פאה אחת. הוא נכנס מתחת שמיכה וככה. אני הייתי באמצע הסדר, וישב ולומד, ואמר לי: הרב, פלוני חתכו לו פאה והוא בוכה. מה אעשה? ביררתי, ואמר לי שיש אפשרות ללכת למישהו במאה שערים שעושה הדבקה של שער, וזה עולה חמש מאות שקל. נכנסתי לחדר של אותו בחור, והוא מתחבא, לא רוצה שאראה אותו... אמרתי לו: שים עליך מגבת ותצא, יש מונית שמכחך לך למטה, קח חמש מאות שקל, ולך לכתובת זו, ושם יעשו לך הדבקה, או הלחמה... ויחברו לך את הפאה. וכך היה, שם מגבת על ראשו, עבר את הפרוודור, והתבייש מהבחורים, הם חשבו שהולך למקומו... הוא רץ למזנזית, ואחר כך חזר עם שתי פאות!

האשכנזים ירוצו לרבינו תם ולרמ"א, והם ישיבו להם: כן, תברכו. ולכן לדידן זו ברכה לבטלה, ואיך יענה אמון, כל העונה אמון יתומה יתייתמו בניו ח"ו (ברכות מז), זה מראה שאין לו יראה מהקב"ה.

קידוש בליל שבת בבית כנסת

יד. מרן וצ"ל (ביב"א ח"א האורח סי' ט אית יד, ח"ד האורח סי' ג כא אית יד, ח"ג האורח סי' ח קח אית קג, יחיה דעת ח"א סי' פח בהע"ל, ח"ד סי' לא, מאור ישראל - טבעת המלך עמ"ל פ"ב, חזו"ע פסח עמ"ל רלו. ולפ"ז י"ל מ"ש בבי"א ח"א האורח סי' טז אות כו, ודו"ק) הביא ראייה, שהרי התשב"ץ (ח"ג סימן רמז) קיים את המנהג לקדש בבית כנסת בליל שבת¹³, ואפילו הכי כתב בשו"ת יכ"ן ובענין (סימן קח) שהרשב"ץ עצמו לא היה עונה אמון על קידוש בבית כנסת, כי אין שם סעודה, משום שספק אמון יתומה להחמיר, ושב ואל תעשה עדיף. מכאן ראייה שלא עונים אמון אחר ברכה שלדידן אין לברך, ואף שהורה להם לברך לא ענה אמון. וגם בנידון שלנו, אם מרן כתב שלא מברכים על ההלל בארץ ישראל, גם אם המברך הולך אחר רבותיו, אין לנו לענות אחריו אמון. ואינני יודע מה יענה על ראייה זו חכם בן ציון.

אשה עונה על ברכות השופר והלולב

טו. בספר ברכת ה' חלק על מרן וצ"ל גם כאן, והביא "ראיה", אשה ששומעת את בעלה מברך על הלולב בסוכות¹⁴, למרות שזו מצוה שהזמן גרמא של פעם בשנה, ואם תברך על נטילת לולב לנו הספרדים זו ברכה לבטלה, בכל זאת היא עונה אמון אחר ברכת בעלה. וכן אשה שנמצאת בעורת נשים ושומעת בראש השנה ברכת "לשמוע קול שופר", עונה אמון, ומעולם לא שמענו שהזירו את הנשים לא לענות, למרות שהיא פטורה משופר, אלא שהולכים אחר המברך התוקע. וכמו שהאשה עונה אמון על ברכה שאינה יכולה לברך, כך לגבי הלל בראש חודש, שהנוהג שלא לברך יכול לענות אחר הנוהג לברך, כי הולכים אחר מי שמברך. זו הריאה שהביא וטען שזו דרכה של תורה.

נרחה קראו לה

טז. אבל תמוה, ומה הדמיון, שם כולם מודים שהבעל שבירך על הלולב או התוקע שבירך על השופר, לא בירך ברכה לבטלה, והוא מברך כדיון, ואם כן למה לא תענה אחריו אמון. מה שאין כן בהלל, לדעת הרמב"ם והשלחן ערוך האשכנזי הזה מברך ברכה לבטלה, נכון שהוא עושה כדעת רבינו תם והרמ"א, אבל לרבותינו זו ברכה לבטלה, ואיך נענה אחריו אמון. ¹⁵ לכן אם אביו מבקש ממנו לברך על ההלל בראש חודש, יאמר לו: אני בארץ ישראל, וכתב בשלחן ערוך שכאן לא מברכים על ההלל בראש חודש. ואם אביו עקשן ומברך על ההלל, אם לא יענה אחריו אמון, אביו

כשאבא מבקש מבנו תגדל פאות, אין לאב הנאה ישירה ואין בזה מצות כיבוד אב. ובאמת שלפעמים מי שמגדל פאות זה שומר עליו ביראת שמים. תלמידים צעירים שיש להם פאות, ישארו אותם לפחות עד החתונה, עד אז צריך חיזוק, ואחרי החתונה האשה תחזק אותו. אבל לפני כן, אם יש בחור שבניק שמסתובב ברחובות, הוא לא יתחיל עם בחור שיש לו פאות, כי מבין שהוא לא שייך אליו. וגם זה שומר עליו שלא יטייל עם פאות במקומות לא ראויים, הוא יתבייש. ולכן אבא שמבקש מהבן שישאיר לנכד פאות, טוב שישמע בקולו, ולא בגלל כיבוד אב ואם, אלא מצד התנהגה.

משמיע מדברי החזון הקדוש (אדרא פ"ר נש"ת דף קלא) שמדו"ק מספיק שהפאות שמשאיר יהיו שיוכל לכופף ראש השערות לעיקרן (וראה עוד בבלק"י כיבוד אור"א פ"ט סעיף לג, ובילק"ו דיני חינוך קטן עמ"ל פ"א). אבל הספרדים לא נהגו לעשות פאות ארוכות, גם הבן איש חי והכף החיים לפי התמונות לא נראה שגידלו פאות [אף שבדעת הבן איש חי' (עוד יוסף חיל ח"א סוף דרוש א לומר, ודרוש דף ג' ע"ב) יש שביטנו אחרת]. מרן וצ"ל לא לנו הילדים פאות (ראה קובץ ב"י חלח"א סי' א), למרות שלמדנו בישיבות של אשכנזים קיימו במנהגינו "ויגיד לבן בדרכי ה'". כל על פנים מעיקר הדין לא צריך לשמוע בזה לאביו, אבל כל דבר לגופו של ענין, ולפעמים כדאי שישמע לו בזה, תלוי איפה גדלים, באיזה שכונה או אזור, ולפעמים זה שומר על האדם שיגדל פאות, אבל מצד כיבוד אב ואם אין לחוש בזה.

¹² הלואי ונזכה, פעם מרן וצ"ל קרא לי בשעת רצון ואמר: אתה יודע מי יקבל את פני אחרי מאה ועשרים? לא. אמר, אין לי ספק, מרן הבית יוסף יקבל את פני! כמה החזרתי את הוראותיו ופעלתי למען תורתו.

¹³ לפני חמשים וחמש שנה בשנת תשכ"ט, מרן עבר דירה לתל אביב, התפללנו בבית כנסת הגדול "אהל מועד" שברחוב שדל בת"א, ושם היו עושים קידוש בליל שבת, הרב יצחק כהן ע"ה היה שליח ציבור, יחד עם יבדל לחיים הרב זכותא, והיו מקדשים על היין. ואף שאין קידוש אלא במקום סעודה, עשו קידוש לזכות את הרבים, כי היו אנשים לא דתיים ולאט לאט חזרו בתשובה והתחזקו, לא יאומן המהפכה שרברב עשה בתל אביב בשנים שהיה שם! והרב הורה להם להמשיך במנהג זה - שהנהיגו רבי יעקב משה טולידאנו שהיה רבה של ת"א בעל ספר ה' הגדול - כי הם לא עושים קידוש בבית, וכדאי שיצאו לכל הפחות ידי חובת קידוש דאורייתא (עי' ביב"א ח"א האורח סי' טו).

¹⁴ יש אנשים שמקפידים לפני התפלה בבוקר להינסך לסוכה ולברך על נטילת לולב ולענות את ארבעת המינים לארבע רוחות, כי בבית כנסת אין סוכה. אבל להלכה יש להקדים קריאת שמע ותפלה, כי תדיר קודם, ורק אחר עמידה לנענע (ולק"ו "ארבעת המינים עמ"ל תקלח).

¹⁵ כתבנו את זה בספרים (ולק"ו "חנה עמ"ל קיז, פורים עמ"ל תמא, פסח ג' עמ"ל תתכפ, ס"ה עמ"ל ועוד), והם כעסו, חירפו וגידפו, איך יכול להיות, הרי הרב שלהם מעולם לא טועה, ורק אנחנו טועים תמיד... תענו עניינית בבקשה, קבל האמת ממי שאמרה. צריך לחפש את האמת.

יכעס עליו, ואחר כך לא יתן לו עזרה... לכן יאמר: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן". משום חומרת אמן לבטלה.

פסקי הדין איש חי

זי. נשוב לבן שאביו עושה בכל כדעת הדין איש חי, והבן רוצה לעשות כדעת מרן. הפלא, שהבן איש חי חלק על מרן הבית יוסף בכ-130 מקומות, חלקם הבאנו במבוא לספר ילקוט טהרה, ויש עוד. והרי הבן איש חי עצמו כתב בשו"ת רב פעלים (ה"ח ח"א סי' א'), ואפילו מאה אחרונים חולקים על פסק מרן השלחן ערוך, אין אנו שומעים להם אפילו במקום הפסד מרובה, כי אנו מחויבים ללכת אחרי הוראות מרן מכח הקבלה שקיבלנו. ועוד כתב (שם א"ח סי' טז, ח"מ סי' א') דאנן בתרי דמרן גרירן. וכן כתב עוד ברב פעלים ח"א (א"ח סי' כ"ב בה"א אמונ, וסי' כ"ה, וי"ד סי' מ"ד בה"א ברם בידון). וכן כתב בשאר ספריו ומהם בספרו רב ברכות (אות פ), שקיבלנו הוראות מרן, ונקטינן בשיפולי גלימיה דמרן. ואם כן איך חלק על מרן השלחן ערוך בכמה וכמה מקומות?

הסדאין מיליה

יח. כנראה הקושיא הזו היתה קשה למרן וצ"ל, וכתב בהקדמה לספרו טהרת הבית¹⁶ (ח"א ע"ב) שהבן איש חי היה חסידא קדישא, וחסדאין מיליה. היה מסתגר בבית הכנסת, רואים בספריו שכתבם מתוך קדושה, והיה מקובל ענק, ולכן החמיר, וכגון בהלכות טהרת במשפחה שכתב את כל החומרות כדעת הרמ"א, כאילו אין מרן, כי היה חסיד.

הדס שוטה

יט. אבל עדיין צריך ביאור, כי ראינו כמה מקומות שהבן איש חי לא רק החמיר נגד מרן, אלא גם היקל נגדו, ואפילו בדברים שיש בהם חשש ברכה לבטלה, כגון בדין ברכה על הדס שוטה - יש אדם שוטה ויש הדס שוטה... דהיינו הדס שאינו משולש, שני עלים שווים ועלה אחד למעלה או למטה מהם, נחלקו הראשונים אם כשר או לא, ובחזון עובדיה (סוכות ע"ב שג) סידר את המחלוקת יפה, והביא מה שכתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד ח"א סי' כ"ו), שאם אינו מוצא הדס משולש יברך על הדס שוטה.¹⁷ וזוהי קולא נגד פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תרמ"ט ע"ב א), שהמברך על הדס שוטה ברכתו לבטלה.

ברכה קודם ההלכה

כ. וכן לענין ברכה על נר שבת, מתי מברכים "להדליק נר של שבת", לפני ההלכה או לאחריה. מקודם מנהג הספרדים היה תמיד כדעת הרמב"ם (פ"ה מה"ל שבת ה"א) שהיה מרא דאתרא בארץ ישראל¹⁸, לברך לפני ההלכה. וכך דעת כשלושים גאונים וראשונים שכתבו שמברכים ואחר כך מדליקים, וכפשוטו הגמרא בפסחים (א): כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, חוץ מטבילת הגר. שהרי הגר אינו יכול לברך לפני הטבילה, כיון שהוא גוי, ומי ציווה אותו. ויש נידון אם בתוך המים נהיה גר או כשיצא מהמים, ומכל מקום אינו יכול לברך לפני הטבילה. והלא טבילת הגר לא קורה כל יום, ושייכת רק לדיינים, ואילו נר שבת שייך בכל ערב שבת לכולם, ולמה לא אמרו חוץ מהדלקת הנר וטבילת הגר? רואים שגם הדלקת הנר כשאר כל המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן. וכן כתב המאמר מרדכי (סי'

¹⁶ זה הספר הכי חזק של מרן, עכשיו הוציאו מהדורה חדשה, עם כותרות וכותרות משנה, שיהיה יותר קל לציבור. כשלמדנו בתור אברכים במהדורה הישנה, זה היה קשה. מרן חיבר אותו כש"ס את תפקידו כרב ראשי, ואז היה יותר פנוי, לא היה חייב שום דבר, וישב וכתב, והוציא מתחת ידו את הספר הזה, שהוא ספר עצום ורב!

¹⁷ דיבר על מקום שאין הדס משולש, וכי יבטלו מצות נטילת לולב? לא חשבו או לבוא לארץ ישראל, ובפרט שבארץ היה שומם, לא היתה פרנסה, ולכן לא עלו לארץ. עכשיו ב"ה יש שפע, ואזרבה, שיעלו כולם לארץ. בכל פעם שאנו נוטע לחו"ל אני אומר להם: תעלו לארץ, מה אתם עושים בארגנטינה, פנמה, אמריקה, תבואו לארץ ישראל ותחוקו. יש בחו"ל אלפים ורבבות, ואתם יודעים כמה כוח יהיה לחרדים אם יעלו, חבל שלא עולים. בפרט אם יעלו האשכנזים מבורו פארק, או סאטמר, כמה יתנו כוח.

¹⁸ הגאון החזון איש (י"ד סי' ק) הקשה על מרן הבית יוסף, איך יש פעמים שעוה את הרמב"ם שהיה כאן מרא דאתרא, ולמשל בדין שיעור כזית, שלדעת הרמב"ם (פ"א מה"ל עירובין ה"ט) הוא 18 גרם, ומרן (סי' תפ"ג) פסק 27 גרם. או בדין חליטה, שלדעת הרמב"ם (פ"ו מה"ל מאכלות אסורות ה"ה) אסור לאכול בשר בלי חליטה, ומרן (י"ד סי' ס"ט) פסק שלא צריך. לרמב"ם (פ"ו מה"ל לולב ה"ב) חבל פעם שכתב לטובת ושוהים בה, מברכים "לישב בסוכה", אך מרן (סי' תרל"ט) פסק כדעת רבינו תם (בתוספתא רבי יוחנן ה"א ב"ב) והרא"ש (סוכה פ"ד סי' א') והמרדכי (סוכה פ"ד סי' תש"ה), שמברכים רק מסעודה לסעודה. והרי מרן כתב באבקת רוכל (סי' ל"ב) ובכמה מקומות, שהרמב"ם היה כאן מרא דאתרא.

בילקוט יוסף (שבת א"ח ע"ב ח"ב, שבועות ע"ב ט, י"ז ע"ב ר"ב) תירצנו, ומי שיקרא את הקדמת השלחן ערוך יראה ששם רמזו התירוץ, שבזמנו של מרן הבית יוסף התחילו לבוא קיבוץ גלויות מחוץ לארץ, לצפת, חברון, טבריה, ירושלים, ונהיה לבולב הדעות, מי שבא ממזרח התיכון עשה כדעת הרמב"ם, ומי שבא מצפון אפריקה עשה כדעת הר"ף, ומי שבא מאירופה עשה כדעת הרא"ש. ובבית כנסת אחד בתשעה באב היו חלק מניחים תפלין בשחרית וחלק

רס"ק ט"ד) - לרבי מרדכי כרמי, בן דורו של החיד"א - שמוכח מדברי כל הפוסקים שמברך קודם שידליק, וכדעת מרן, וכל שכן למי שנוהג כדעת הסוברים שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנרות. ומעולם הספרדים לא נהגו כדעת בה"ג, המנהג היה פשוט שאין קבלת שבת תלויה בהדלקה, וממילא מאיזה טעם נברך אחר ההדלקה. ולא רק זה, כל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא כתבו חידוש זה לברך אחר ההדלקה, מה עשתה אחת של הרשב"א, אשתו של הרמב"ם, נשותיו של הבית יוסף - היו לו שלש נשים אחת אחרי השניה - הם לא כתבו נשותינו מדליקות ואחר כך מברכות, אלא ודאי שהיו מברכות לפני ההדלקה.

דעת החיד"א והבן איש חי

כא. אמנם החיד"א במחזיק ברכה (סי' רס"ק ט"ד) כתב לגבי הדלקת נרות ביום טוב, שיש לברך עליהן לפני ההדלקה, כי אפילו קיבל יום טוב, אפשר להדליק מאש לאש. וכתב: ואם כן תיסיג לן "להחמיר" בשבת. כלומר שבשבת מחמירים ומברכים אחר ההדלקה, לחוש לדעת בה"ג (סימן ט), כוהר"י (בחדושי דרנים שבסוף הספר אות ט) והרמ"א (סי' רס"ק ט"ה), שמקבלים שבת בהדלקה. וגם הבן איש חי (פרשת נח אות ח) כתב לברך אחר ההדלקה.

חשש ברכה לבטלה

כב. אבל קודם כל עונים על זה, שגם לדעת בה"ג קבלת השבת היא ההלכה ולא בברכה. דבר שני, בזמנם עוד לא גילו את ספר שבלי הלקט הארוך¹⁹ (בהל' הדלקת נרות אות ט), שמשמע ממנו שהמברכת אחרי ההדלקה עושה ברכה לבטלה (ע"ע יביע אומר ח"י ח"א סי' יא אות ד). האשכנזים שנהגו כן מקדמת דנא מנהג אמותיהם בידיהם, אם כי רבי איסר זלמן מלצר הורה לאשתו ובנותיו שיברכו לפני ההדלקה, אבל אי אפשר להכריח את כל האשכנזים לעשות כן. ומכל מקום לנו הספרדים יש את הרמב"ם, ושלישים גאונים וראשונים ומרן השלחן ערוך שפסקו לברך לפני ההדלקה. ואילו החיד"א והבן איש חי היו רואים שאין זו חומרא להדליק לפני הברכה, אלא שיש בזה חשש ברכה לבטלה, היו מודים. מי שמדליק נרות שבת, רוצה לקיים את המצוה כמו שצריך, ואחר כך מתפללת ובוכה על ילדיה שיהיו טובים, ובשביל מה שתיכנס לספק ברכה לבטלה.

איזו ידעו

כג. בא אבא שהוא מהעדה העיראקית - הרבה מהם עקשנים, וזה לטובה, מרן היה עקשן בתורה, ללמוד ולא להתפשר... ואומר לבתו הנשואה: תדליקי נרות ותברכי אחר ההדלקה. אומרת לו: אבא, עם כל הכבוד, הייתי ביזדים ושמעתי שהרב אמר שזה חשש ברכה לבטלה. הוא עונה לה: וכי הבן איש חי יגיד ברכה לבטלה, איך את מדברת?! הבן איש חי היה חסידא קדישא, וגם החיד"א. גם חכם אפרים הכהן אביו של חכם שלום ע"ה היה חסידא קדישא, ואשתו היתה מברכת אחרי ההדלקה, אטו אשתו של המקובל האלקי עשתה ברכה לבטלה?! הם לא מקבלים את זה, ובצדק. אבל יהיה פיקח וישיב להם: אילו החיד"א והבן איש חי היו יודעים דברי השבולי הלקט ועוד, לא היו כותבים כך, אבל שבלי הלקט עוד לא היה בדפוס. וכך משמע מהחיד"א שקרא לזה חומרא וכתב "תיסיג לן מהחמיר". ותבהיר לאביה שזה לא סותר למה שאנחנו מכבדים את הבן איש חי ויודעים את גדלותו²⁰.

לא... מרן רצה שתהיה תורה אחת לכולם ולכן חיבר את השלחן ערוך, והלך על פי רוב הראשונים, או על פי מנהג קדום, וכן על פי הכללים, ספק דאורייתא להומרא, ספק דרבנן לקולא וכו'. ובה אתי שפיר, שמרן ראה שכבר עזבו את הרמב"ם, ראה מציאות קיימת שעושים שלא כדברי הרמב"ם, ונהיה בלגן, ולכן בא וסידר שלחן ערוך לכולם.

יש עוד תשובה של מרן הבית יוסף באבקת רוכל (סי' ר"ב), לגבי קמא קמא בטיל, שאם הגיעו למשבח ומפאר את הבן איש חי, ועשה את הרב כאלו פגע בכבוד הבן איש חי. אהבל, מה זה קשור, מי כמו מרן שידע מיהו הבן איש חי, אמר לי פעם מרן: אין אחד בדור - לא עכשיו, לפני המשישים שנה - שיועד את כל ספרי הבן איש חי כמוני, כל ספרי הבן איש חי היו פרוסים לנגד עיניו, וכי הוא פגע בבן איש חי? חלק עליו כדרכה של תורה והעמיד פסקי השלחן ערוך. מי שבא לארץ צריך לעשות כדעת השלחן ערוך, אבל הבן איש חי היה בבגדאד, ופעם הציעו לו לעלות לארץ לחיות ראשון לציון, וחבל שאילו היה עולה לארץ היה פוסק הכל כהמרא דאתרא הש"נ.

כשרבי יעקב שאול אלישר נפטר, היתה מחלוקת גדולה מי יהיה ראשון לציון, ומיזו לתקופה את הרב יעקב מאיר, ואחר כך הדיחו אותו, והלך להיות רבה של סאלוניקי, ותוך שנים ספורות התמנו כמה ראשונים לציון - לא היה בג"ץ שמעכב הכל... נפטר אחד אחרי השני. אולי היתה קפיצא של הרב יעקב מאיר שהדיחו אותו. הרבנים פנו לרב ניסים אלישר שיבוא לכהן כראשון לציון, אבל הוא לא הסכים, אתם רוצים שח"ו אמות?... והיה חותם ממלא מקום הראשון לציון, והאריך ימים. ואחר כך בחרו שוב ברב יעקב מאיר, והיה הראשון לציון הראשון במסגרת הרבנות הראשית בארץ.

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

- הפקדה לחשבון בנק: מרחיט ספחות סניף: 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר.
- העברה בבית 88838805468870: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח לזה"ק: <https://nedar.im/7004246> ולצ"י: עבור "השיעור השבועי".